

ULOGA SIGURNE KUĆE U OSNAŽIVANJU ŽENA KOJE SU PREŽIVJELE PARTNERSKO NASILJE

Prethodno priopćenje
Primljeno: veljača, 2017.
Prihvaćeno: svibanj, 2017.
UDK 364.046.44:364.271-055.2
DOI 10.3935/ljsr.v24i1.157

Helena Bakić¹
Dean Ajduković²
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

Željka Barić³
Dom za djecu i odrasle žrtve nasilja u
obitelji »Duga Zagreb«

SAŽETAK

Ciljevi istraživanja bili su razjasniti ulogu sigurne kuće u osnaživanju žena koje su preživjele partnersko nasilje, i preko osnaživanja, u postavljanju i ispunjenju njihovih osobnih ciljeva za budućnost, te postizanju sigurnosti od nasilja. Istraživanjem se provjeravala pretpostavka kako će korisnice koje su više osnažene za vrijeme boravka u sigurnoj kući postaviti kvalitetnije ciljeve te će ih u većoj mjeri ispuniti nakon izlaska. U longitudinalnom istraživanju sudjelovalo je deset žena, korisnica sigurne kuće. Korišteni su različiti izvori podatka u svrhu triangulacije, tako da su provedeni intervjui sa sudionicama i psihologinjama zaposlenima u sigurnoj kući, te je analizirana pisana dokumentacija o ostvarivanju individualnih planova promjene. Intervjui sa sudionicama vođeni su za vrijeme boravka u sigurnoj kući i šest do deset mjeseci nakon izlaska. Utvrđena je povezanost stupnja osnaženosti sudionica i kvalitete ciljeva za budućnost, no odgovori u vezi percipirane korisnosti primljenih psihosocijalnih usluga i ostvarivanja osobnih ciljeva nisu jasni zbog velikog osipanja sudionica u

Ključne riječi:
osnaživanje, partnersko nasilje nad ženom, sigurna kuća, definiranje ciljeva »MUDRO« načelima, operacionalizacija psihosocijalnih intervencija.

¹ Helena Bakić, psihologinja, e-mail: hbakic@ffzg.hr

² Prof. dr. sc. Dean Ajduković, psiholog, e-mail: dajdukov@ffzg.hr

³ Mr. sc. Željka Barić, socijalna radnica, e-mail: baric@duga-zagreb.hr

drugom intervjuu. Istraživanje je istaknulo teškoće u održavanju kontakta sa ženama koje su preživjele nasilje nakon izlaska iz sigurne kuće i načine smanjivanja osipanja u budućim istraživanjima. Predložena je metodologija za definiranje osobnih ciljeva na načelima »MUDRO« i operacionalizirani su ključni elementi uvremenjenosti, dostižnosti i određenosti koji se mogu koristiti u budućim istraživanjima.

UVOD

Nasilje u obitelji definira se kao skup ponašanja kojima je cilj kontrola nad nekim članom obitelji, a očituje se kroz psihičko (obuhvaća zabrane, prijetnje, uvrede, podcjenjivanje, kontrolu kretanja, izolaciju i sl.), tjelesno (guranje, šamaranje, čupanje kose, udaranje i sve drugo što može rezultirati bilo kakvim ozljedama), seksualno (uključuje seksualno uznemiravanje i zloupotrebu, incest, nedobrovoljne seksualne radnje, silovanje) i ekonomsko (svi oblici uskraćivanja sredstava za život, poput oduzimanja financijskih sredstava, neplaćanje alimentacije, zabranjivanje rada i dr.) (Ajduković i Pavleković, 2000.).

Vidljivo je da navedeno određenje nasilja u obitelji, kao ni Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (ZZON, 2010., čl. 1., st. 3.) ne specificiraju člana obitelji koji je izložen nasilju jer počinitelji i žrtve nasilja mogu biti i muškarci i žene. No, u međunarodnoj i domaćoj praksi dosljedno se pokazuje da su žrtve nasilja u obitelji znatno češće žene. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, žene čine 85% ukupnog broja žrtvi (MUP, 2017.). Evidentirani počinitelji nasilja najčešće su muškarci i čine 92% počinitelja kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji, te 78% nasilja kvalificiranog kao prekršaj (MUP, 2017.).

Posljedice nasilja nad ženom u obitelji mnogobrojne su te uključuju tjelesne zdravstvene posljedice, poput ozljeda, kroničnih bolova (glavobolje, bolovi u leđima), gastrointestinalnih smetnji, različitih ginekoloških problema (uključujući i spolno prenosive bolesti), slabijeg ukupnog zdravstvenog stanje te mentalno-zdravstvenih posljedica poput depresije, anksioznosti, posttraumatskog stresnog poremećaja, poremećaja hranjenja i spavanja, paničnih napada, razmišljanja o samoubojstvu, ovisnosti ili osjećaja srama i krivnje za nasilje (Devries i sur., 2013.; Mamula, 2011.; Pico-Alfonso i sur., 2006.; WHO, 2013.). Osim teških posljedica po zdravlje osobe, nasilje nad ženom u obitelji ima velike ekonomske posljedice po cijelo društvo zbog povećanih troškova u sustavima zdravstva, socijalne skrbi i pravosuđu te smanjene produktivnosti i manjeg sudjelovanja žena na tržištu rada (ICRW, 2009.).

Navedeni podaci pokazuju kako je nasilje nad ženom u obitelji ozbiljan problem te da je vrlo važno raditi na prevenciji i na zaustavljanju nasilja jednom kada je otkriveno. U skladu s tim, postavlja se pitanje na koji se način može pomoći žrtvama nasilja da se ono prekine, kada se već jednom dogodilo. Odgovor na to pitanje može pružiti teorija osnaživanja.

TEORIJA OSNAŽIVANJA

Većina autora u ovom području slaže se kako se začetak teorije osnaživanja vidi u radu Paula Freirea (Cattaneo i Chapman, 2010.; Hur, 2006.; Kletečki Radović, 2008.). Freire je u svojoj knjizi »Pedagogija obespravljenih« iz 1970. godine dao kritiku tradicionalnog načina odgoja i obrazovanja, za koji je smatrao da održava postojeći nepravedni poredak u društvu, gdje potlačeni ne vide mogućnost da se stanje promijeni. Do promjene dolazi kada obespravljene »to otkriće odvede u borbu za vlastito oslobođenje« (Freire, 2002.: 39). Temelj pojma »osnaživanje« upravo je pretpostavka da se obespravljene mogu i trebaju (aktivirajući sebe, svoje resurse i kapacitete) sami osloboditi (Kletečki Radović, 2008.)

Nakon Freirea, termin »osnaživanje« proširio se u druga područja djelovanja, međutim, različiti autori pod tim terminom podrazumijevaju donekle drugačije procese, te se čini kako proces osnaživanja nije dobro definiran (Cattaneo i Chapman, 2010.; Hur, 2006.). U ovom istraživanju polazimo od modela osnaživanja psihologinja Lauren Cattaneo i Aliye Chapman (2010.) koji je nastao na temelju dotadašnjih spoznaja u području teorije osnaživanja i njihovog iskustva u radu sa ženama žrtvama obiteljskog nasilja. Ovaj model objedinjuje dotadašnje nalaze, mjerljiv je i jasno definiran.

Prema ovim autoricama, osnaživanje je »postupni proces u više koraka u kojem osoba kojoj nedostaje moć postavlja osobno važne ciljeve usmjerene k postizanju moći, poduzima akciju kako bi postigla cilj, te promatra i promišlja o učinku te akcije oslanjajući se na svoju samoefikasnost, znanja i kompetencije koji se neprestano razvijaju«, a cijeli proces pod utjecajem je socijalnog konteksta (Cattaneo i Chapman, 2010.: 647). Komponente procesa osnaživanja stoga su: postavljanje ciljeva, samoefikasnost, znanje, kompetencije, akcija i učinak akcije, pa ih pobliže opisujemo u nastavku.

Proces osnaživanja započinje postavljanjem ciljeva koje obespravljena osoba želi postići. Prema ovom modelu, dvije su važne karakteristike ciljeva koje pridonose osnaživanju. Prvo, ciljevi trebaju biti usmjereni prema povećavanju moći, odnosno prema povećavanju utjecaja obespravljene osobe u socijalnim odnosima na bilo kojoj razini: od interakcija s drugim pojedincima pa sve do interakcija sa su-

stavom. Druga karakteristika jest stupanj u kojem se osoba identificira s ciljevima, odnosno koliko su oni u skladu sa željama i vrijednostima obespravljenih osoba. Samo će ostvarivanje osobno važnih ciljeva pridonijeti osnaživanju.

Ovom modelu osnaživanja dodan je element specifičnosti u određenju ciljeva jer će ona vjerojatnije pridonijeti osnaživanju (budući da se povećava vjerojatnost da se ciljevi ispune). Naime, teorija postavljanja ciljeva kaže kako specifični ciljevi rezultiraju većom razinom uspješnosti od neodređenih ciljeva (Locke i Latham, 2002.). Prema često upotrebljavanom akronimu, specifični ciljevi trebaju biti postavljeni na načelima »MUDRO«: oni su mjerljivi (moguće je procijeniti kada su ispunjeni), uvremenjeni (postoji vremenski rok u kojem se cilj treba ostvariti), dostižni (usklađeni sa situacijom u kojoj se osoba nalazi i njezinim sposobnostima), relevantni (usklađeni su s osobnom ili organizacijskom misijom) te određeni (detaljno razrađeni, što uključuje: vremenske rokove, konkretne aktivnosti koje će se provoditi i podciljeve koji se trebaju ostvariti).

Sljedeći element procesa osnaživanja jest samoeфикаsnost. Mnogi autori u ovom području definiraju samoeфикаsnost kao jedan od najvažnijih elemenata osnaživanja (Zimmerman, 1995., prema Cattaneo i Chapman, 2010.; Hurr, 2006.). Samoeфикаsnost je uvjerenje da smo sposobni dostići neki cilj te je medijator povezanosti znanja i kompetencija s jedne strane i akcije s druge strane (Bandura, 1982.). Naime, osjećaj samoeфикаsnosti određuje hoće li se osoba upustiti u neku aktivnost – ukoliko ne vjeruje da može uspjeti u nekoj aktivnosti, neće se u nju niti upustiti, makar možda posjeduje potrebna znanja i kompetencije. Nadalje, osobe koje imaju visok osjećaj samoeфикаsnosti ulažu više truda u aktivnost, ustrajnije su, imaju realističan pogled na teškoće koje se mogu javiti tijekom obavljanja aktivnosti i manje su anksiozne kada se teškoće jave (Aronson, Wilson i Akert, 2005.; Bandura, 1982.). Nije stoga neobično što su istraživanja pokazala kako učinak u aktivnosti raste kako se kod ljudi povećava osjećaj samoeфикаsnosti (Bandura, 1982.).

Ipak, kako bi se postigao postavljeni cilj, nije dovoljno samo biti uvjeren da je to moguće, već osoba mora imati i potrebna znanja i kompetencije. Cattaneo i Chapman (2010.) znanje definiraju kao poznavanje relevantnog socijalnog konteksta, što uključuje: znanje o raspodjeli moći u okolini, znanje o mogućim načinima postizanja cilja te poznavanje potrebnih resursa i toga kako se može doći do tih resursa. Poznavanje strategija i resursa za postizanje cilja i intuitivno zvuči važno – da bismo postigli neki cilj, moramo znati što trebamo napraviti. No, model navodi kako je važno i znanje o raspodjeli i dinamici moći u okolini, a tu vrstu znanja spominje i Freire, koji kaže kako je prvi korak u oslobađanju osobe sama spoznaja da je obespravljena (Freire, 2002.). Naime, Freire (2002.) navodi kako su obespravljeni skloni samopodcjenjivanju jer internaliziraju mišljenje koje »tlačitelji« (oni koji imaju moć) imaju o njima – dakle, ako žena žrtva nasilja ne shvati kako je negativna

slika koju ima o sebi rezultat odnosa u kojem je bila podređena, neće se upustiti u sljedeći korak procesa osnaživanja. No, osim znanja, za proces osnaživanja važne su i kompetencije, odnosno vještine povezane sa znanjem koje su potrebne da se postigne cilj. Cattaneo i Chapman (2010.) navode kako je važno konceptualno razlikovati znanje od kompetencija – znati što treba učiniti ne podrazumijeva znanje o tome kako treba nešto učiniti.

Sljedeći korak u procesu osnaživanja je akcija. Akciju oblikuju prethodno navedeni elementi procesa: usmjerena je k postizanju cilja, motivirana je osobnom vrijednošću postavljenog cilja i uvjerenjem da se on može postići te se provodi uz pomoć potrebnih znanja i kompetencija. Tek akcijom osoba može zadobiti moć i kontrolu nad svojom okolinom. Naravno, za cijeli proces osnaživanja vrlo je bitno promatrati učinak akcije, što je i posljednji korak u procesu osnaživanja. Upravo o učinku akcije ovisi daljnje ponašanje osobe. Ukoliko osoba procijeni kako je akcijom postigla ono što je namjeravala te da je taj uspjeh izravno povezan s njezinim ponašanjem, onda će porasti i percipirana samoeфикаsnost te osobe, te će postavljati sve više, teže dostižne ciljeve.

Kako teorija osnaživanja može pomoći u radu sa ženama žrtvama nasilja? Definicija nasilja u obitelji koja je ranije navedena kaže kako je nasilje u obitelji skup ponašanja kojima je cilj kontrola nad članovima obitelji. Žrtva nasilja nema kontrolu nad važnim aspektima svog života. Djelovanjem na pojedine komponente procesa osnaživanja – pomaganjem pri postavljanju ciljeva, povećavanjem znanja, kompetencija i percipirane samoeфикаsnosti te pomaganjem pri provođenju akcije – možemo pomoći žrtvi nasilja da (ponovno) uspostavi kontrolu nad svojim životom.

Uloga sigurne kuće u osnaživanju

Jedan od oblika pomoći ženama žrtvama nasilja jest njihov boravak u sigurnoj kući⁴. Sigurne kuće pružaju korisnicama i njihovoj djeci privremeni siguran smještaj, no najčešće nude i brojne druge usluge, poput psihološkog savjetovanja i emocionalne podrške, zdravstvene i pravne pomoći te pomoći u traženju smještaja i zapošljavanju (WHO, 2009.). Kao oblik pomoći specifične su upravo po tome što korisnicama obično nude niz usluga, pa se i evaluacije učinka boravka u sigurnoj kući provode na dva načina: prati se stupanj ponovne viktimizacije žena nakon izlaska iz sigurne kuće ili se pak procjenjuje učinak dobivenih psihosocijalnih usluga za vrijeme smještaja.

⁴ U upotrebi su različiti nazivi poput: sigurna kuća, sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, dom za žrtve obiteljskog nasilja i kuća za žrtve obiteljskog nasilja.

Što se tiče stupnja ponovne viktimizacije nakon izlaska iz sigurne kuće, neka su istraživanja pokazala kako je dulji smještaj bio povezan s manjom stopom ponovne viktimizacije (Lyon, Lane i Menard, 2008.; Perez i sur., 2012.). Evaluacija primanja pojedinih usluga za vrijeme boravka u sigurnim kućama odnosila se na jedan oblik pravne pomoći (osiguravanje sudske zabrane približavanja nasilnog partnera) (Wright i Johnson, 2012.), učinke grupe za podršku (Constantino, Kim i Crane, 2005.) i kognitivno-bihevioralne terapije (Johnson i Zlotnick, 2006.). Pokazalo se da je dobivanje ovih usluga bilo povezano sa smanjenjem simptoma posttraumatskog stresnog poremećaja, depresije i poteškoća u društvenom funkcioniranju, manje slučaja seksualnog zlostavljanja nakon izlaska iz skloništa, većim smanjenjem uznemirenosti i točnijom percepcijom dostupnosti socijalne podrške. Iz ovih nalaza vidi se kako sigurne kuće imaju važnu ulogu u sprječavanju ponovne viktimizacije i povećanju kvalitete života žena žrtava nasilja, a ovu pozitivnu ulogu nastojat ćemo objasniti uz pomoć teorije osnaživanja.

Naime, smatramo da se pozitivan učinak psihosocijalnih usluga koje se mogu primiti u sigurnim kućama ostvaruje preko djelovanja na komponente modela osnaživanja Cattaneo i Chapman (2010.). Na primjer, dobivanje pravne pomoći može doprinijeti osnaživanju kroz postavljanje ciljeva usmjerenih k povećanju moći (ciljevi poput razvoda braka ukazuju partneru kako žena ima pravo donijeti odluku o prekidu odnosa) ili pak preko povećanja znanja, a time i samoefikasnosti, u nošenju s pravnim sustavom općenito. Nadalje, makar se tjelesno stanje žene žrtve nasilja ne spominje eksplicitno u modelu Cattaneo i Chapman (2010.), smatramo kako zdravstvena pomoć doprinosi osnaživanju kroz pozitivan utjecaj na uvjerenje žene da može dostići postavljene ciljeve, kao i na njezine stvarne mogućnosti da ih dostigne zbog veće razine energije i tjelesne snage. Pomoć u pronalaženju zaposlenja i smještaja naročito je bitna – ukoliko žena uspije pronaći posao i smještaj, time će se povećati njeno uvjerenje da se može brinuti sama za sebe. Konačno, grupno i individualno savjetovanje usluge su koje prvenstveno ojačavaju psihološke resurse žrtava nasilja te na taj način doprinose njihovom osnaživanju.

Savjetovanje se može odrediti kao »profesionalni odnos koji osnažuje pojedince, obitelji i grupe da ostvare mentalno zdravlje, psihološko dobrostanje, obrazovanje i karijerne ciljeve« (Kaplan, Tarvydas i Gladding, 2014.: 368). Drugim riječima, savjetovanje je proces u kojem se ljudima pomaže da se promijene (Arambašić, 1996.), a ženama žrtvama nasilja treba pomoći da se promijene u smjeru osnaženosti, odnosno zadobivanja moći i kompetencija koje će im omogućiti ostvarenje ciljeva za život bez nasilja. To se može postići kroz četiri općenita cilja savjetovanja, a koji se mogu povezati s modelom Cattaneo i Chapman (2010.): prihvaćanje vlastite odgovornosti za rješavanje životne situacije (što možemo povezati sa samoefikasnosti), poboljšanje razumijevanja problema i rješenja (znanje), usvaja-

nje novih postupaka, odnosno načina djelovanja (kompetencije) te stvaranjem i održavanjem (»dobrih«) odnosa s drugim ljudima – onih koje karakterizira iskrena i otvorena komunikacija (izravan rad na odnosu s partnerom) (Hackney i Cormier, 2012.).

Dakle, na temelju navedenog može se pretpostaviti da boravak u sigurnoj kući i psihosocijalne usluge koje ona pruža doprinose osnaživanju žena žrtava nasilja koje tamo borave. Osnažena korisnica, ona koja je iskoristila psihosocijalne usluge koje su joj pružane, trebala bi imati bolji i realniji uvid u svoju životnu situaciju i mogućnosti promjene te veće (ali realno) povjerenje u vlastite sposobnosti i plan kako postići da ubuduće živi bez nasilja. Takva bi korisnica trebala moći postaviti kvalitetnije životne ciljeve za svoju budućnost nakon izlaska iz sigurne kuće. Kvalitetu ovih ciljeva moguće je opisati pomoću načela postavljanja ciljeva nazvanih »MUDRO«⁵. Ostvarenju tih ciljeva trebao bi pomoći dugoročni individualni plan promjene koji je namijenjen postizanju kompleksnijih, opsežnijih i dugoročnijih ciljeva u životu (Urbanč, 2015.a). U idealnom slučaju bi osnažena korisnica napuštajući sigurnu kuću imala konkretan plan ostvarivanja ciljeva koji su njeni vlastiti, za koje zna kako ih ostvariti i ima kapacitete da to postigne. Koraci prema ovako definiranim ciljevima za život nakon izlaska iz sigurne kuće započinju individualnim planom promjene koji su suradnički izradile stručnjakinje sigurne kuće i sama korisnica (Čačinović Vogrinić i Mešl, 2007.). Ostvarivanje tog plana započinje za vrijeme boravka u sigurnoj kući kroz proces osnaživanja korisnice i nastavlja se nakon njenog izlaska. Budući da pred korisnicama sigurne kuće stoje značajne životne promjene kako bi mogle živjeti u sigurnosti, individualno planiranje promjena je vrlo značajan alat za njihovo postizanje. Stoga možemo zaključiti da su kvalitetno definirani ciljevi prilikom napuštanja sigurne kuće svojevrsni moderatori između procesa osnaživanja i življenja bez nasilja u budućnosti nakon izlaska iz sigurne kuće.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je pojasniti ulogu psihosocijalnih usluga koje se tijekom boravka u sigurnoj kući pružaju ženama koje su preživjele partnersko nasilje u svrhu njihovog osnaživanja za život bez nasilja nakon što napuste sigurnu kuću. Sigurne kuće trebale bi pomoći ženama da nakon izlaska imaju kvalitetniji život i, naravno, život bez nasilja.

⁵ MUDRO (eng. *SMART*) postavljeni ciljevi je skraćenica od mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan i određen.

ISTRAŽIVAČKA PITANJA I HIPOTEZE

Ovim istraživanjem nastojali smo odgovoriti na tri istraživačka pitanja. Prvo, koja je moguća veza između stupnja korisnosti usluga koje su sudionica primile (te posredno, stupnja osnaženosti) i kvalitete⁶ ciljeva za budućnost koje su korisnice postavile? Drugo, zanimalo nas je razlikuju li se po kvaliteti postavljenih ciljeva one korisnice koje su šest do deset mjeseci nakon izlaska iz skloništa u većoj mjeri ostvarile postavljene ciljeve, od onih koje su ih ostvarile u manjoj mjeri. Konačno, htjeli smo ispitati povezuju li sudionice ostvarivanje svojih ciljeva u razdoblju nakon izlaska iz sigurne kuće s psihosocijalnim uslugama koje su tamo primile i kojoj vrsti usluga daju veću važnost?

Očekivali smo kako će korisnice za koje je procijenjeno da su im usluge primljene za vrijeme boravka u sigurnoj kući bile korisnije postaviti kvalitetnije ciljeve za budućnost, da će ih u većoj mjeri ostvariti nakon izlaska te da će ih retrospektivno procijeniti korisnijima u razdoblju nakon izlaska.

METODOLOGIJA

Izvori podataka i metode prikupljanja podataka

Na istraživačka pitanja nastojalo se odgovoriti longitudinalnim kvalitativnim istraživanjem na temelju dva izvora podataka: korisnice sigurne kuće i stručnjakinje (psihologinje) koje su s njima radile, te kroz dvije metode: intervju i analizu dokumentacije. Ovo istraživanje je longitudinalne naravi budući da su podaci prikupljeni u dvije točke u razmaku od više mjeseci. Istraživanje je odobrilo nadležno etičko tijelo za istraživanje s ljudima. Sve sudionice istraživanja dale su informirani pristanak na sudjelovanje.

Prvi izvor podataka bile su korisnice sigurne kuće.⁷ U istraživanju je sudjelovalo deset žena koje su preživjele partnersko nasilje te su s njima provedena dva polustrukturirana intervjua. Sudionice su ulazile u uzorak redom kojim su dolazile u sigurnu kuću, a na intervju su pristale sve korisnice kojima se pristupilo. Od ovih deset sudionica, u drugoj točki istraživanja (šest do deset mjeseci nakon izlaska iz sigurne kuće) sudjelovalo je njih četiri. Od sudionica koje nisu sudjelovale u nastavku istraživanja, četiri su promijenile telefonski kontakt broj, jedna je još uvijek bila smještena u drugoj sigurnoj kući, a jedna je odbila sudjelovati (u telefonskom

⁶ Kvaliteta ciljeva definirana je kao stupanj u kojem sadrže elemente »MUDRO«, odnosno, je li postavljeni cilj mjerljiv, uvremnjen, dostižan, relevantan i određen.

⁷ Istraživanje je provedeno u Domu za djecu i odrasle žrtve nasilja u obitelji »Duga Zagreb« kojem zahvaljujemo na suradnji.

razgovoru rekla je kako je »Njoj sada dobro.«). Korisnice koje su nastavile sa sudjelovanjem u istraživanju razlikuju se od ostalih sudionica u nekim demografskim karakteristikama: sve su dolazile iz Zagreba (niti jedna od ostalih sudionica nije dolazila iz Zagreba), imale su nešto viši stupanj obrazovanja, te su svoj životni standard procijenile višim od ostalih sudionica. Također, u sigurnoj kući su boravile nešto dulje (od 45 do 110 dana) od prosjeka u ovom istraživanju (31 dan), te su po izlasku većinom otišle u podstanarski stan (tri od četiri sudionice), što nije bio slučaj s ostalim sudionicama.

Drugi izvor podataka bile su psihologinje zaposlene u sigurnoj kući koje su provodile individualno savjetovanje s korisnicama koje su sudjelovale u istraživanju. S psihologinjama je proveden jedan polustrukturirani intervju.

Konačno, analizirane su dvije vrste pisanih dokumenata. Prvi je bio individualni plan rada koji se sastavlja pri početku boravka korisnice u sigurnoj kući (otprilike tri tjedna nakon dolaska) te su u njemu navedeni ciljevi koje sudionica planira ostvariti za vrijeme boravka. Drugi dokument je izvješće stručnog tima (psihologinje i socijalne radnice) koje se sastavlja nakon što je korisnica izašla iz sigurne kuće, u kojem se, između ostalog, navodi individualni plan promjene i informacije o tijeku boravka korisnice u sigurnoj kući. Svi analizirani podaci o sudionicama su anonimizirani, a njihov identitet je u analizama zaštićen kodom koji je bio poznat samo istraživačima.

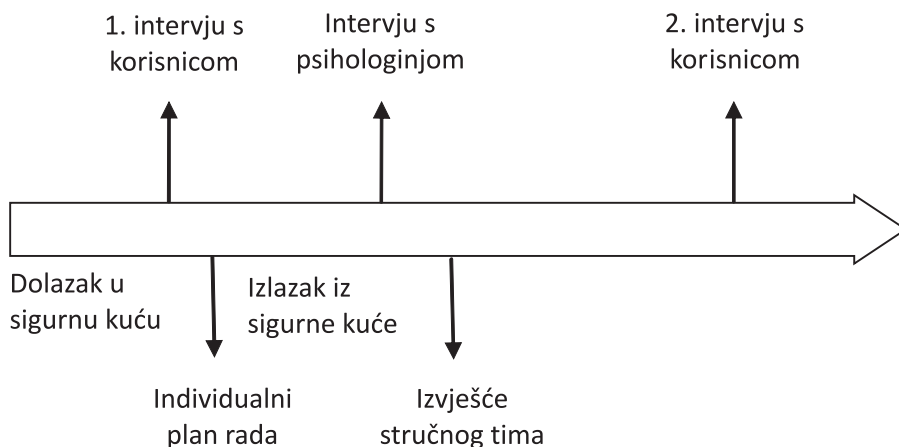
Postupak

Prvi intervjui sa sudionicama provedeni su tijekom razdoblja od tri mjeseca. Na dan prvog intervjua one su u prosjeku (centralna vrijednost – C) u sigurnoj kući boravile 23 dana (poluinterkvartilni raspon (IQR) = 20 – 26 dana). Intervjui su vođeni u mirnoj prostoriji bez ometanja. Razgovori su uz suglasnost sudionica snimani te su potom prepisani uz uklanjanje osobnih podataka. Intervjui su u prosjeku trajali oko 90 minuta. Istraživanje je odobrilo nadležno etičko tijelo.

Drugi intervjui sa sudionicama vođeni su telefonski, šest do deset mjeseci nakon što su izašle iz sigurne kuće. Pozivom na kontakt broj koji je sudionica navela za vrijeme boravka u sigurnoj kući prvo bi ju se zamolilo za sudjelovanje u nastavku istraživanja, te bi se potom dogovorio termin za razgovor koji joj odgovara. Ovi intervjui nisu bili snimani, već su za vrijeme razgovora vođene bilješke, a trajali su od 12 do 50 minuta.

Intervjui s dvije psihologinje, zaposlenice sigurne kuće, vođeni su u njihovom uredu nakon izlaska sudionica iz sigurne kuće. Intervju je sniman s jednom psihologinjom, a s drugom su vođene bilješke jer je to bila njena želja. Intervjui su

trajali oko 20 minuta. Postupak provođenja istraživanja te izvori podataka grafički su prikazani na Slici 1.

Slika 1. Prikaz postupka provođenja istraživanja i izvori podataka

Opis sudionica istraživanja

U istraživanju su sudjelovale žene žrtve partnerskog nasilja, koje su bile smještene u sigurnu kuću. U nastavku ćemo opisati sudionice prema njihovim demografskim karakteristikama, iskustvu s nasiljem i institucijama od kojih su tražile pomoć. Četiri sudionice došle su iz Zagreba, dvije iz Siska te po jedna iz Belog Manastira, Slatine, Vinkovaca i Vrbovca. Prosječna dob (C) sudionica bila je 37 godina (IQR = 30 – 44 godine). Šest od deset sudionica imalo je završenu osnovnu školu, dvije su bile nekvalificirane radnice ili su završile trogodišnju srednju školu, a dvije četverogodišnju srednju školu. Samo jedna sudionica je prilikom dolaska u sigurnu kuću bila zaposlena. Sa svojim partnerima u prosjeku (C) su bile 14,5 godina (IQR = 6 – 23 godine), pri čemu je jedna živjela u izvanbračnoj zajednici, dvije su bile razvedene, a ostale udane. Četiri sudionice su imale dvoje, dvije troje, a četiri četvero djece. Svoj životni standard uglavnom su procjenjivale kao ispodprosječan (šest sudionica). Četiri su imale dijagnozu neke bolesti: depresiju, alkoholizam, tjelesni invaliditet i nefrektomiju. Sedam od deset sudionica su, u prosjeku (C), u sigurnoj kući boravile 31 dan (IQR = 20 – 42 dana). Tri sudionice su boravile znatno dulje vrijeme: 110, 171 i 182 dana. Nakon izlaska, polovica (pet) sudionica se vratilo partneru, četiri se odselilo u podstanarski stan, a jedna je preselila u drugu sigurnu

kuću (partner je otkrio gdje boravi budući da je to pisalo na dopisu koji je dobio od suda).

Većina (sedam) sudionica izjavilo je kako se prvo nasilje dogodilo već na početku partnerskog odnosa, odnosno braka. U trenutku dolaska u sigurnu kuću, sudionice su u prosjeku (C) trpjele nasilje oko 9 godina (IQR = 1 – 17 godina).

U pogledu vrste nasilja, sve su sudionice izjavile kako su u partnerskom odnosu trpjele psihičko nasilje. Tijekom intervjua većina (devet od deset) ih je opisalo verbalne napade od supruga/partnera, na primjer:

- uvrede (devet sudionica): *»Kad vam netko svako jutro i svako večer govori da ste retardirana, da ste glupa i nesposobna kravetina...« (P3)*
- ljubomorni ispadi (sedam sudionica): *»Nije bilo dana da on ne dođe i kaže: Tko ti je danas došao? Eno, onaj je došao, šta on prolazi ovdje! Mislim, glavna cesta je...« (P8)*
- galamu (četiri sudionice): *»Onda se počne derati, djecu probudi...« (P1)*
- Sudionice su također navodile kako su iz partnerove ljubomore proizlazili i drugi oblici psihičkog nasilja kojima je cilj bila socijalna izolacija, poput:
- ograničavanje slobode kretanja (četiri sudionice): *»Ako dođem prerano s posla, tko te doveo. Ako kasnim s posla, gdje si dosad. Ja sam lomila noge, u roku 20 minuta da dođem doma.« (P3)*
- kontrola telefonskih razgovora (tri sudionice): *»..kad on stvarno ide kopat moj mobitel i non-stop... svaka poruka koja njemu nije poznata, to su već jebači.« (P7)*
- zabrana kontakata s drugim ljudima (dvije sudionice): *»Smetali su mu: Eto ti šogori. Svi su smetali. To je bio jedan život onako u 4 zida...« (P8)*
- Sudionice također navode kako je partner iskazivao silu nad njima, i to tako da je:
- prijetio tjelesnim nasiljem i životu (šest sudionica): *»..ako ga prijavim, da će me ubiti, da njemu policija ne može ništa napraviti.« (P4)*
- razbijao stvari (jedna sudionica): *»...razbio prozor na kuhinji...« (P1)*
- bacao predmete/stvari (jedna sudionica): *»... počeo je hranu bacati po podu...« (P1)*

Četiri sudionice su govorile o slučajevima financijskog zlostavljanja. Konkretni postupci bili su:

- uskraćivanje materijalnih potreba djece (dvije sudionice): *»Kupuje ih tim sitnicama, slatkišima, a kad ja kažem da trebaju obuću, odjeću, kaže: Pa kaj je, kupila si im prošli mjesec.« (P4)*
- nepriznavanje prava na zajedničku stambenu imovinu (dvije sudionice): *»To smo svi sudjelovali, svojim radom, aktivnostima od dizanja crjepova, od*

financiranja majstora i tako dalje... Međutim, to se službeno sve vodi na njegovom ocu.» (P2)

- ne dopušta korištenje zajedničkih dobara (jedna sudionica): *»Nešto mi je pošemerilo pa nema struje u peći, nema tople vode, u frižideru nema nikakvih namirnica. Šta je mogao – bacio, prolio, uglavnom, ničeg nije bilo.» (P10)*
- oduzimanje novca (1 sudionica): *»Još sam otvorila internet bankarstvo i on mi je skidao novac, jer je on bio u... sa mnom kad sam otvorila to. On nema prihoda i sjeo je meni na račun.» (P10)*

Tjelesno nasilje barem jednom tijekom partnerskog odnosa doživjele su sve sudionice, dok su tri navodile kako su ga učestalo trpjele. Pod tjelesnim nasiljem podrazumijevale su:

- tjelesni napadi (deset sudionica): *»I spavali smo, i sam se trgnula i nešto mi ovako toplo ide (pokazuje na glavu). Razbio mi je glavu na spavanju čekićem.» (P9)*
- istjerivanje iz kuće (pet sudionica): *»Golu me taj dan tjerao van. Izlaz' gola, jebač te čeka, izlaz' gola!« (P7)*

Šest je sudionica navelo kako su pretrpjele ozlijede uslijed tjelesnog nasilja, od kojih su se pet barem jednom obratile liječniku zbog zadobivenih ozljeda. Sudionice su uglavnom navodile kako su imale modrice po tijelu, no nekoliko i teže ozljede poput ozljeda na glavi (P6 i P9), loma prsta (P5), iščupane kose (P9) i slomljenih rebara (P9).

Prije dolaska u sigurnu kuću sudionice su bile u kontaktu s raznim institucijama sustava: sve su imale kontakte s policijom, većina (osam) je imala barem jedan kontakt s centrom za socijalnu skrb, a dvije su već boravile u nekoj sigurnoj kući. Samo su dvije sudionice imale iskustvo s nekim oblikom bračnog/obiteljskog savjetovanja.

Kao neposredan razlog dolaska u sigurnu kuću više od pola sudionica (njih šest) navelo je konkretan čin nasilja od partnera. Kod ostale četiri dolasku u sigurnu kuću nije prethodio konkretan događaj, već su uglavnom navele kako su htjele učiniti nešto za sebe i svoju djecu – maknuti sebe i njih iz nasilne okoline. Na primjer, sudionica kaže: *»Došla sam, više mi je bilo dosta tog nasilja. Nisam ga prijavljivala nikad i onda više nisam mogla izdržat, rekla sam: Bit će kraj. Moram nešto napraviti za sebe i djecu.»(P4).*

ANALIZA PODATAKA

Podaci za analizu uključuju nekoliko vrsta informacija: procjenu korisnosti usluga koje je sudionica primila tijekom boravka u sigurnoj kući, procjenu kvalitete

cilja za budućnost koji je sudionica postavila, procjenu stupnja u kojem je sudionica ispunila taj cilj te ponovnu procjenu korisnosti usluga koje je sudionica primila tijekom boravka u sigurnoj kući, ali iz perspektive od nekoliko mjeseci nakon izlaska. Ove procjene davane su uvijek na jednak, sljedeći način. U transkriptima intervjuva, odnosno u pisanoj dokumentaciji, traženi su odgovori na pitanja, odnosno dijelovi teksta, povezani s istraživačkim pitanjem te je sastavljen sažeti opis slučaja: opis korisnosti primljenih usluga, postavljenog cilja, stupnja ispunjenja cilja, kao i procjena korisnosti usluga nakon izlaska. Dva istraživača potom su nezavisno davala brojčane procjene (korisnosti usluga, kvalitete postavljenog cilja itd.), na ljestvici od jedan do pet, pri čemu jedan znači »nimalo«, a pet »u potpunosti« (korisno/kvalitetno/ispunjeno). U slučaju neslaganja, istraživači su uspoređivali svoje procjene i razloge, u kojem procesu su postigli konsenzus. U nastavku teksta navest ćemo na kojim se izvorima podataka i pitanjima u intervjuu temeljila pojedina procjena.

Stupanj korisnosti usluga primljenih u sigurnoj kući procjenjivao se na temelju prvog intervjuva s sudionicama te na temelju intervjuva s psihologinjama i pisane dokumentacije. U intervjuu sa sudionicama postojale su tri glavne grupe pitanja: dva pitanja odnosila su se na osnovnu uslugu koja se pruža sudionicama, a to je sigurnost od nasilja; u pet pitanja otvorenog tipa sudionice se pitalo o uslugama koje su dobile tijekom boravka u sigurnoj kući, a preostalim pitanjima provjeravalo se zadovoljstvo sudionica konkretnim uslugama koje se mogu dobiti u sigurnoj kući. Pri procjeni korisnosti usluga u obzir se uzimala procjena koju je tijekom intervjuva dala sama sudionica, kao i to je li joj trebala neka usluga, ali ju nije dobila. Broj usluga koje je sudionica dobila također se uzimao u obzir (tako da je veći broj primljenih usluga povećavao procjenu korisnosti), no bio je u drugom planu – intervjui s sudionicama provedeni su relativno ubrzo nakon dolaska u sigurnu kuću te većina sudionica tada još nije dobila velik broj usluga.

Procjena korisnosti primljenih usluga iz perspektive stručnjaka davala se na temelju intervjuva s psihologinjama te na temelju pisane dokumentacije ustanove. Tijekom intervjuva psihologinje su procjenjivale korisnost pojedinih usluga i »ukupnu« korisnost boravka, te su navodile na čemu se najviše radilo sa sudionicom u sklopu individualnog savjetovanja. Kao dopuna tim procjenama korištena je dokumentacija sigurne kuće. U individualnom planu rada zapisani su ciljevi koje bi sudionica trebala ostvariti za vrijeme boravka (ciljeve postavljaju same korisnice te stručni tim). Na temelju intervjuva s psihologinjama i izvješća stručnog tima procjenjivalo koliko su oni ispunjeni – ukoliko su ciljevi boravka bili ispunjeni, to je povećavalo procjenu korisnosti usluga koje je sudionica primila tijekom boravka u sigurnoj kući.

Kvaliteta postavljenih ciljeva za budućnost iz perspektive sudionice procjenjivala se tako da se prvo, na temelju odgovora na otvorena pitanja o planovima za budućnost, sastavio opis cilja, a onda su se opisivale pojedine karakteristike

»MUDRO« postavljenog cilja. Uvremenjenost, dostižnost i određenost karakteristike su ciljeva koje su dobro pokrivene pitanjima u intervjuu. Cilj je uvremenjen ukoliko je sudionica imala jasno definirano vrijeme unutar kojeg će ostvariti svoj cilj. Dostižan je ukoliko je sudionica uvjerena da će ga ostvariti, a to uvjerenje temelji se na nekim stvarnim mogućnostima, poput karakteristika njenog životnog okruženja, sociodemografskih podataka i podrške od strane obitelji i prijatelja. Konačno, cilj je određen ukoliko je jasno tko je sve uključen u njegovo ostvarivanje, što se sve konkretno mora napraviti kako bi se ispunio, ako sudionica može konkretno definirati kako će joj život izgledati u budućnosti, te ukoliko je svjesna prepreka koje ju mogu očekivati kao i mogućih oblika pomoći koje može dobiti. Dva aspekta »MUDRO« postavljenog cilja nisu bila pokrivena pitanjima u intervjuu – to su mjerljivost i relevantnost. Ove aspekte cilja procjenjivalo se na temelju opisa cilja.

Kvalitetu postavljenih ciljeva analizirale su i psihologinje zaposlene u sigurnoj kući. Psihologinje bi se prvo upitalo da navedu cilj koji je sudionica imala za budućnost u trenutku u kojem je izlazila iz sigurne kuće, a potom bi davale procjene pojedinog aspekta cilja na ljestvici od jedan do pet (pri čemu je jedan značilo »nimalo«, a pet »u potpunosti«).

Kako bi se procijenilo je li sudionica ispunila cilj koji je postavila u sigurnoj kući, analizirani su odgovori na pitanja iz drugog intervjuu (šest do deset mjeseci nakon izlaska). Dio pitanja odnosio se na stanje u životu sudionice nakon izlaska, a dio na njenu procjenu je li uspjela ispuniti ciljeve koje je postavila tijekom boravka u sigurnoj kući. Procjena stupnja u kojem je cilj ispunjen temeljila se na procjeni same sudionice, ali i na usporedbi opisa trenutnog stanja u njenom životu s ciljem koji je sama navela šest do deset mjeseci ranije. Ukoliko se cilj koji je sudionica navela u prvom intervjuu razlikovao od cilja koji su opisale psihologinje, davane su dvije procjene ispunjenja cilja. Osim toga, na temelju opisa aktualnog stanja u životu sudionice procijenjena je i postignuta sigurnost od nasilja, kao važan ishod neovisno o njenim ostalim životnim ciljevima.

Konačno, kako bi se procijenilo kako sudionice gledaju na usluge primljene u sigurnoj kući šest do deset mjeseci nakon izlaska, također su analizirani odgovori sudionica na pitanja iz drugog intervjuu. Analizirani su odgovori na pitanje otvorenog tipa o uslugama koje su sudionice najviše koristile, te procjene njihove korisnosti (na isti način sudionice su procjenjivale korisnost usluga dok su još boravile u sigurnoj kući). Procjena korisnosti davana je na jednak način kao i kod procjene korisnosti usluga na temelju intervjuu sa sudionicama koji je proveden za vrijeme boravka u sigurnoj kući.

Kako bi se odgovorilo na postavljena istraživačka pitanja, računao se Spearmanov rang koeficijent korelacije te su prikazani dijagrami raspršenja koji stavljaju u odnos analizirane varijable.

REZULTATI

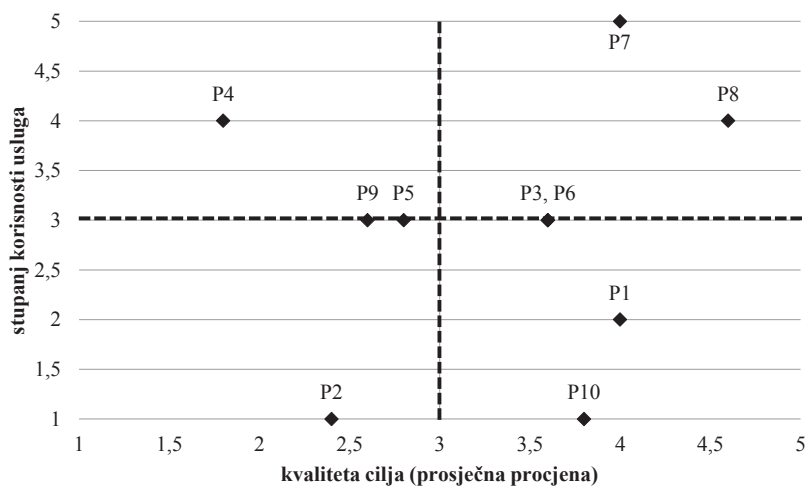
Odnos stupnja korisnosti usluga i kvalitete postavljenih ciljeva

Prvo istraživačko pitanje bilo je ispitati moguću vezu između stupnja korisnosti usluga koje je sudionica primila za vrijeme boravka u sigurnoj kući i kvalitete ciljeva za budućnost koje je postavila. Kako bi se odgovorilo na ovo pitanje, prvo je izračunat prosjek procjena na svim aspektima »MUDRO« postavljenog cilja, pri čemu veći broj označava kvalitetnije postavljene cilj. Potom je izračunata Spearmanova (rang) korelacija između tog prosjeka i procjene stupnja korisnosti primljenih usluga za vrijeme boravka u sigurnoj kući, te nacrtan pripadajući dijagram raspršenja (Slika 2. iz perspektive sudionice te Slika 3. iz perspektive stručnog tima) koji su dalje analizirani.

Rezultat koji bi potvrdio očekivanja bila bi pozitivna (i značajna) povezanost korisnosti primljenih usluga i kvalitete postavljenih ciljeva, što znači da bi sudionice za koje je procijenjeno da su u većoj mjeri profitirale od primljenih usluga trebale ujedno biti one koje su postavile kvalitetnije ciljeve. Što se tiče računa Spearmanove rang korelacije, to se nije dobilo ovim istraživanjem: varijable nisu bile statistički značajno povezane ($r_s(8) = 0,18$; $p > 0,05$ za procjene iz perspektive sudionice; $r_s(8) = 0,24$; $p > 0,05$ za procjene iz perspektive stručnog tima). No, budući da je broj sudionica u ovom istraživanju vrlo malen, pa se teže može pokazati statistička značajnost, veći naglasak staviti će se na interpretaciju dijagrama raspršenja (Slika 2. i Slika 3.).

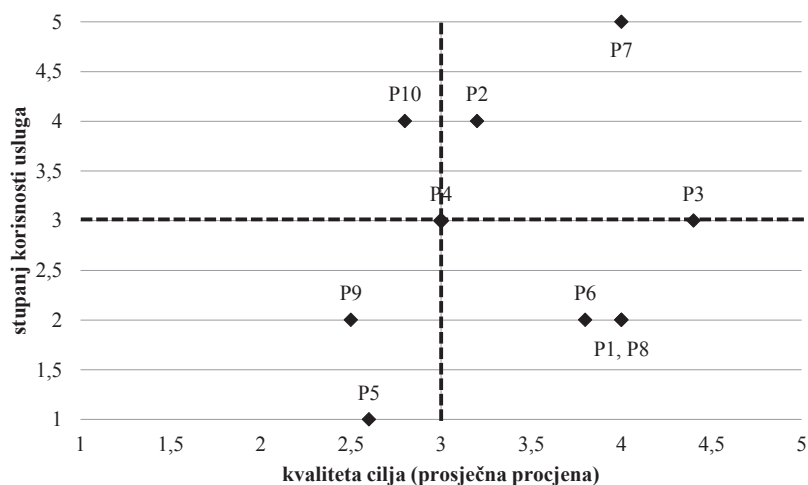
Kada bi postojala pretpostavljena pozitivna povezanost stupnja korisnosti usluga i kvalitete postavljenih ciljeva, najviše sudionica grupiralo bi se u dva od četiri kvadranta koji su označeni na dijagramima raspršenja: u prvi kvadrant (visoka kvaliteta postavljenih ciljeva – visok stupanj korisnosti usluga) te u treći kvadrant (niska kvaliteta postavljenih ciljeva – nizak stupanj korisnosti usluga). Ako je pretpostavka točna, sudionice se ne bi trebale grupirati u ostala dva kvadranta (niska kvaliteta postavljenih ciljeva – visok stupanj korisnosti usluga, te visoka kvaliteta postavljenih ciljeva – nizak stupanj korisnosti usluga). Ovakav trend u skladu s očekivanjima može se vidjeti na oba dijagrama raspršenja, dakle i na temelju procjena iz perspektive sudionice i na temelju procjena stručnog tima.

Na Slici 2. vidi se kako su sudionice P7 i P8, koje su imale visok stupanj korisnosti usluga, ujedno imale i kvalitetno postavljene cilj za budućnost, dok je upravo suprotno vrijedilo za korisnicu P2. Sudionice P3, P5, P6 i P9 kreću se oko sredine na obje varijable – usluge primljene u sigurnoj kući procijenjene su donekle korisnima za njih te su one postavile donekle kvalitetne ciljeve. U skladu s očekivanim trendom nisu sudionice P1, P4 i P10.

Slika 2. Dijagram raspršenja odnosa kvalitete postavljenih ciljeva za budućnost i korisnosti primljenih usluga iz perspektive sudionica

Na Slici 3. vidi se kako je za sudionice P2 i P7 procijenjeno kako su im usluge primljene u sigurnoj kući bile korisne te kako su postavile kvalitetne ciljeve, a suprotno je procijenjeno za sudionice P5 i P9. Oko srednje vrijednosti na obje varijable bile su sudionice P4 i P10, dok su od trenda odudarale sudionice P1, P3, P6 i P8.

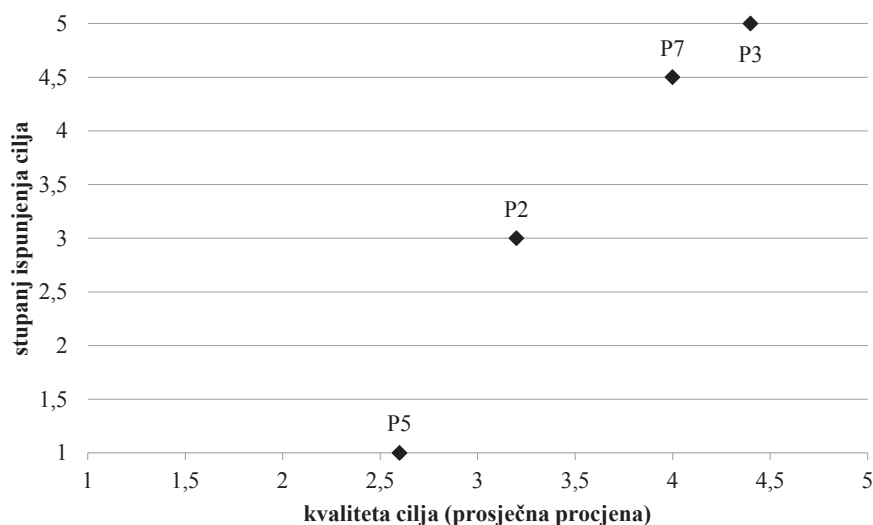
Slika 3. Dijagram raspršenja odnosa kvalitete postavljenih ciljeva za budućnost i korisnosti primljenih usluga iz perspektive stručnog tima

Odnos kvalitete postavljenih ciljeva i ispunjenja cilja te sigurnosti od nasilja

Drugi istraživački problem bio je utvrditi razlikuju li se po kvaliteti postavljenih ciljeva sudionice koje su ih nakon izlaska iz sigurne kuće u većoj mjeri ostvarile, od onih koje su ih ostvarile u manjoj mjeri. Rezultat u skladu s očekivanjima bio bi da su sudionice koje su postavile kvalitetnije ciljeve ujedno ih i ispunile u većoj mjeri, odnosno u većoj mjeri postigle sigurnost od nasilja. Budući da je drugi intervju bilo moguće provesti samo s četiri sudionice, na istraživačko pitanje nastojalo se pružiti odgovor uz pomoć dijagrama raspršenja.

Što se tiče procjena danih na temelju intervju s sudionicama, očekivani trend (niti bilo kakav jasan trend) nije dobiven ni kada se radilo o povezanosti kvalitete ciljeva i ispunjenja ciljeva, niti kada se radilo o povezanosti kvalitete cilja i postignute sigurnosti od nasilja. Ovdje je bilo važno primijetiti kako su sve sudionice koje su sudjelovale u drugom intervjuu postigle sigurnost od nasilja, neovisno o tome koliko su kvalitetno definirale cilj.

Trend koji je donekle u skladu s očekivanim dobiven kod odnosa kvalitete ciljeva za budućnost iz perspektive stručnog tima i ispunjenja cilja (Slika 4.). Kod sudionica P2, P3, P5 i P7 kako se povećavala procjena kvalitete cilja, tako se povećavao i stupanj u kojem je cilj ispunjen.

Slika 4. Dijagram raspršenja odnosa kvalitete postavljenih ciljeva za budućnost iz perspektive stručnog tima i ispunjenja cilja

Konačno, što se tiče povezanosti kvalitete ciljeva iz perspektive stručnog tima i postignute sigurnosti od nasilja, također se nije mogao vidjeti očekivani trend – sve sudionice koje su sudjelovale u drugom intervjuu postigle su sigurnost od nasilja, neovisno o kvaliteti postavljenog cilja.

Veza dobivenih usluga i ispunjenja ciljeva

Trećim istraživačkim pitanjem nastojali smo utvrditi povezuju li sudionice usluge dobivene za vrijeme boravka u sigurnoj kući s ispunjenjem ciljeva šest do deset mjeseci nakon izlaska. Odgovor se nastojao pružiti uz pomoć dijagrama raspršenja koji su u odnos stavili stupanj ispunjenja ciljeva te stupanj postignute sigurnosti s procjenom korisnosti primljenih usluga nakon izlaska iz sigurne kuće. Rezultat u skladu s očekivanjima bio bi da su sudionice koje su u većoj mjeri postigle ciljeve i sigurnost nakon izlaska iz sigurne kuće, povezale to s uslugama primljenim u sigurnoj kući tako da su ih procijenile korisnijima.

Ovim istraživanjem nismo potvrdili naša očekivanja – nije dobiven očekivani trend (niti bilo kakav drugačiji jasan trend) ni kad se radilo o vezi ispunjenja ciljeva i procjene usluga nakon izlaska iz sigurne kuće, niti kad se radilo o vezi postignute sigurnosti od nasilja i procjene usluga nakon izlaska iz sigurne kuće. Kao i kod odgovora na drugo istraživačko pitanje, važno je napomenuti kako je analiza temeljena na samo četiri sudionice koje su sudjelovale u drugoj točki istraživanja.

Konačno, šest do deset mjeseci nakon izlaska iz sigurne kuće tri od četiri sudionice navele su kako im je od usluga primljenih za vrijeme boravka najkorisnija bilo psihološko savjetovanje. Primjerice, sudionica P7 kaže kako ju je individualno savjetovanje »postavilo na noge i dalo snagu« te da bez te pomoći ne bi uspjela ostvariti svoj cilj. Jedna je sudionica navela kako joj je najkorisnija bila pomoć oko odgoja djece (P2).

RASPRAVA

Komentar rezultata

Što se tiče odgovora na prvo istraživačko pitanje, o odnosu stupnja osnaženosti i kvalitete ciljeva za budućnost, može se reći kako su sudionice koje su više profitirale od usluga primljenih u sigurnoj kući, tj. sudionice koje su više osnažene, ujedno i one sudionice koje su postavile kvalitetnije (»MUDRO«) ciljeve. Ovo je u skladu s očekivanjem – usluge koje se mogu dobiti u sigurnoj kući prethodno su povezane s ishodima poput većeg znanja i kompetencija te, pogotovo, veće samoeфикаsnosti. Sudionice koje su u većoj mjeri ostvarile te ishode trebale bi imati

jasniju i realniju sliku svoje budućnosti, pa onda i postaviti kvalitetnije, »MUDRO« definirane ciljeve.

Na druga dva istraživačka pitanja (o povezanosti kvalitete ciljeva i njihovog ispunjenja te postignute sigurnosti od nasilja, te o tome povezuju li sudionice usluge dobivene za vrijeme boravka u sigurnoj kući s ispunjenjem ciljeva, odnosno sigurnošću od nasilja, šest do deset mjeseci nakon izlaska) ne možemo pružiti jednoznačne odgovore. Uglavnom nismo dobili očekivane trendove (niti ikakve jasne trendove), osim u slučaju povezanosti kvalitete ciljeva za budućnost i ispunjenja cilja, ali iz perspektive stručnog tima. No, treba naglasiti kako se ovi nalazi temelje na samo četiri sudionice koje su sudjelovale u drugom intervjuu. Osipanje sudionica bilo je jako veliko (čak 60%) dobivene podatke treba jako oprezno komentirati. Zbog istog razloga upitna je i stabilnost ovih nalaza te je moguće da se oni ne bi ponovili na drugom uzorku. Također, moglo bi se pretpostaviti kako su u drugoj točki sudjelovale upravo one sudionice koje su postigle sigurnost od nasilja te da bi se dobili drugačiji rezultati da smo uspjeli intervjuirati i ostale sudionice.

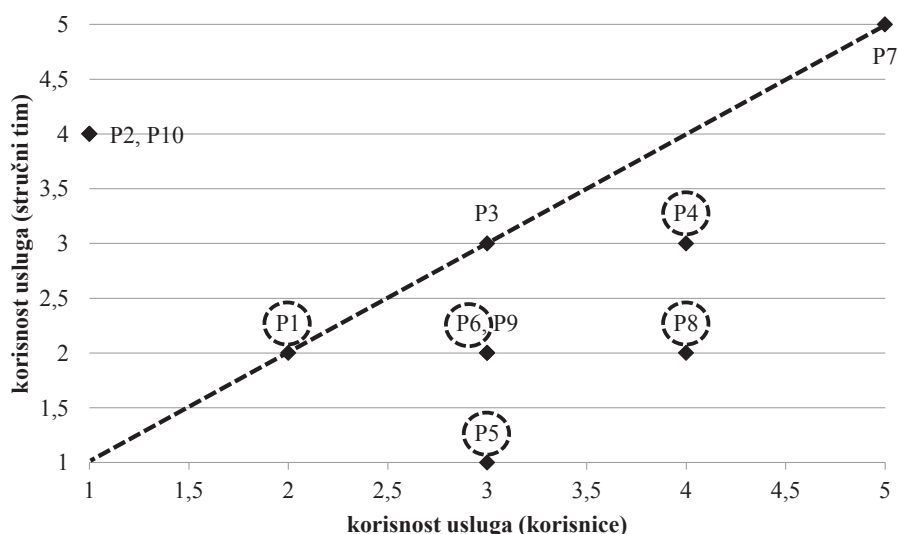
Od usluga koje su im najviše pomogle za budući život, tri od četiri sudionice koje su sudjelovale u drugom intervjuu navele su individualno savjetovanje. Kao što je prije navedeno, individualno savjetovanje je usluga kojom se može na više načina pridonijeti osnaživanju žene: poželjni ishodi savjetovanja su prihvaćanje odgovornosti za svoje probleme, bolje razumijevanje problema, usvajanje novih postupaka te rad na stvaranju i održavanju odnosa s drugim ljudima (Hackney i Cormier, 2012.). Ti ishodi se u modelu Cattaneo i Chapman (2010.) mogu podvesti pod znanja, kompetencije i samoefikasnost – dakle, savjetovanjem se može djelovati na tri središnje komponente procesa osnaživanja.

Usporedba različitih izvora podataka

Budući da u ovom istraživanju postoje dva izvora podataka – sudionice te psihologinje zaposlene u sigurnoj kući, odnosno stručni tim sigurne kuće (kroz pisanu dokumentaciju), možemo se zapitati postoje li razlike u procjenama korisnosti primljenih usluga i kvalitete postavljenih ciljeva između tih izvora. Razlike u procjenama mogli bi očekivati iz dva razloga: prvo, zbog različitih procjenjivača (sama sudionica naspram stručnjaka) te zbog vremenske točke u kojoj su prikupljeni podaci (sudionice su davale procjene na temelju, u prosjeku, 23 dana provedenih u sigurnoj kući, a psihologinje na temelju cijelog boravka sudionice).

Što se tiče procjena korisnosti primljenih usluga, one se bitno razlikuju ovisno o izvoru podataka. Prvo, prosječne procjene korisnosti usluga razlikovale su se ovisno o izvoru podataka: iz perspektive sudionice prosječna procjena korisnosti iznosila je 3 (C, IQR = 1,9 – 4,1), a iz perspektive stručnog tima iznosila je 2,5 (C, IQR = 1,5 – 3,5). Nadalje, Spearmanova rang korelacija ova dva skupa podataka bila je

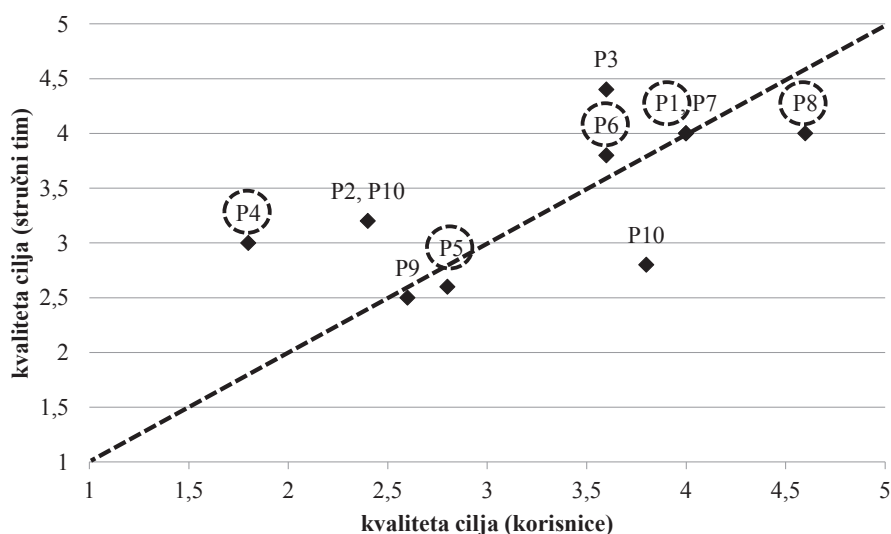
statistički neznačajna i gotovo nulta ($r_s(8) = -0,02; p > 0,05$). Konačno, na Slici 5. vidi se kako ne postoji jasna naznaka linearnog trenda koji bi trebao postojati kad bi procjene bile slične. Makar se u ovom slučaju miješa i izvor podataka i vremenska točka u kojoj se daje procjena, na Slici 5. zaokružene su one sudionice koje su iz sigurne kuće izašle nedugo nakon prvog intervjua, pa se vremenska točka za koju se davala procjena bitno ne razlikuje ovisno o izvoru podataka. Vidi se kako se procjene korisnosti usluga razlikuju čak i za te sudionice, i to u smjeru da su na temelju intervjua sa sudionicama davane nešto više procjene. No, što se tiče odgovora na prvo istraživačko pitanje, povezanost procjene korisnosti primljenih usluga i kvalitete cilja postojala je kod oba izvora podataka (Slika 2. i Slika 3.).

Slika 5. Usporedba procjene korisnosti usluga ovisno o izvoru podataka (zaokružene su sudionice za koje se vremenska točka procjene poklapa neovisno o izvoru podataka)

Veće slaganje u procjenama između različitih izvora podataka postoji kod procjene kvalitete ciljeva. Prosječne procjene kvalitete cilja gotovo se nisu razlikovale ($C = 3,6$; $IQR = 2,9 - 4,3$ na temelju intervjua sa sudionicama; $C = 3,5$, $IQR = 2,9 - 4,1$ na temelju procjena psihologinja), a na Slici 6. vidi se kako postoji naznaka trenda linearne povezanosti između dva skupa podataka. Nadalje, Spearmanova rang korelacija iznosila je 0,59, te je bila blizu statističke značajnosti ($ss = 8$; $p = 0,075$). Ove procjene međusobno su sličnije vjerojatno zato što se u intervjuu nije izravno pitalo sudionice da procijene pojedine aspekte svog cilja, već su te procjene donosili istraživači na temelju odgovora sudionica na pitanja koja odgovaraju pojedinim aspektima cilja. Perspektiva istraživača i perspektiva psihologinja zaposlenih

u sigurnoj kući vjerojatno su sličnije međusobno nego što bi bile s perspektivom samih sudionica. Također, može se vidjeti da veće slaganje postoji kod sudionica koje su iz sigurne kuće izašle nedugo nakon intervjua, pa se vremenska točka za koju se davala procjena slaže neovisno o izvoru (Slika 6., zaokružene su sudionice za koje se poklapa vremenska točka u kojoj se davala procjena). No, usprkos tome što postoji određeno slaganje u procjeni ciljeva, postoje i neke bitne razlike. Na primjer, procjene kvalitete cilja između dva izvora razlikovale su se kod relevantnosti cilja ($C = 5$; $IQR = 3,5 - 5$ za procjene na temelju intervjua s sudionicama, te $C = 2,5$, $IQR = 1,3 - 3,8$ na temelju procjena psihologinja). Naime, tijekom boravka u sigurnoj kući neke sudionice su promijenile svoje planove, koji su bili usmjereni prema postizanju sigurnosti, te su iz sigurne kuće izašle s namjerom da se bez ikakvih uvjeta vrate dotadašnjem partneru. Konačno, razlika između dva izvora podataka u ovom istraživanju vidi se kod odgovora na drugo istraživačko pitanje. Povezanost kvalitete postavljenih ciljeva i ispunjenja ciljeva nazirala se samo kad su psihologinje procjenjivale kvalitetu cilja. Ovo se može objasniti razlikom u vremenskoj točki u kojoj se davala procjena: sudionice su opisivale svoje ciljeve u prosjeku mjesec dana nakon dolaska u sigurnu kuću, a psihologinje su ih opisivale za vremensku točku neposredno prije izlaska sudionice iz sigurne kuće. U ovom slučaju do razlike dolazi jer je jedna sudionica izmijenila svoj cilj između te dvije vremenske točke, pa se razlikuje procjena ispunjenja cilja za tu korisnicu: cilj koji je opisala u prvom intervjuu (osamostaljenje) nije ispunjen, a cilj koji opisuje psihologinja (povratak suprugu) je.

Slika 6. Usporedba procjene kvalitete ciljeva ovisno o izvoru podataka (zaokružene su sudionice za koje se vremenska točka procjene poklapa neovisno o izvoru podataka)

Zaključno, kod provođenja ovakvih istraživanja nije svejedno koji se izvori podataka uzimaju u obzir i u kojoj vremenskoj točki se podaci prikupljaju. Osnaživanje je proces, te se i procjene korisnosti primljenih usluga i kvaliteta ciljeva, ali i ciljevi sami, mogu razlikovati ne samo ovisno o izvoru podataka već i o vremenskoj točki u kojoj su podaci prikupljeni.

Prednosti i ograničenja istraživanja

U ovom istraživanju korištena je triangulacija kao način povećavanja valjanosti zaključaka. Koristili su se različiti izvori podataka (sudionice te stručnjakinje), metode (intervju i pisana dokumentacija), te procjene dvaju istraživača. Ovime se nastojalo postići da se odgovori na istraživačka pitanja dobiju iz različitih perspektiva.

Posebnost istraživanja je korištenje longitudinalnog nacrtu koji je omogućio praćenje promjena tijekom duljeg vremenskog razdoblja, što je prema našim saznanjima vrlo rijetko korišteno u istraživanjima u ovom području. Za definiranje ciljeva boravka u sigurnoj kući i njihovog ostvarivanja po prvi je put primijenjen prilagođeni sustav »MUDRO« koji je moguće koristiti u budućim istraživanjima jer su ključni elementi (uvremenjenost, dostižnost i određenost) jasno operacionalizirani. Također, razvijen je postupak kako se može dovesti u vezu količina i korisnost primljenih psihosocijalnih usluga s kvalitetom definiranja ciljeva boravka u sigurnoj kući. Nadalje, osnaženosti žena žrtva nasilja operacionalizirana je kao kvaliteta definiranja individualnih ciljeva korisnica skloništa jer je to jedan od preduvjeta da nakon izlaska iz skloništa nastave živjeti bez nasilja. Konačno, prednost ovog istraživanja je da je empirijski pokazano postojanje razlika u procjeni primljenih psihosocijalnih usluga između korisnica sigurne kuće i stručnjakinja koje te usluge pružaju, a da slično procjenjuju korisnost tih usluga. Takve informacije mogu poslužiti za upoznavanje korisničke perspektive, te prilagođavanje vrste i količine usluga potrebama korisnica.

Jedno od ograničenja ovog istraživanja moglo bi biti to što su podaci prikupljeni samo u jednoj ustanovi. Međutim, to ne smatramo osobitim ograničenjem jer namjera istraživanja nije bila generalizirati na širu populaciju žena koje su preživjele partnersko nasilje, već ispitati povezanosti između primljenih psihosocijalnih usluga, kvalitete definiranja osobnih ciljeva i njihovog ostvarivanja, što je pitanje unutarnje, a ne prvenstveno ekološke valjanosti. No, važno ograničenje istraživanja jest znatno osipanje sudionica nakon izlaska iz sigurne kuće, odnosno njihova mala spremnost na kontakt nekoliko mjeseci kasnije. Premda su prilikom izlaska iz sigurne kuće sve sudionice pristale da ih se kasnije kontaktira, iz ranije navedenih razloga to nije uspjelo. Sve sudionice koje su sudjelovale u drugom intervjuu postigle su sigurnost od nasilja, što otvara mogućnost da druge sudionice nisu bile u toj

situaciji, ali to nije moguće tvrditi. Valja napomenuti da iskustvo suradnica sigurne kuće pokazuje da sudionice većinom ne žele s njima održavati kontakt nakon što napuste sigurnu kuću. Stoga je važan praktični nalaz ovog istraživanja da je često teško doći u kontakt sa ženama nakon što izađu iz sigurne kuće. U budućim istraživanjima je stoga potrebno obratiti dodatnu pažnju motiviranju sudionica da ostanu u istraživanju i nakon što izađu iz sigurne kuće, te poduzeti dodatne mjere da se smanji njihov eventualni osjećaj neugode da kasnije razgovaraju o svojoj životnoj situaciji. Moguće je još više naglasiti važnost njihovog sudjelovanja i pristanka na kontakt u nakon izlaska. Također se u budućim istraživanjima preporuča započeti istraživanje s većim brojem sudionica kako bi se kompenziralo očekivano osipanje nakon izlaska iz sigurne kuće.

Napokon, ovo istraživanje je doprinos afirmaciji koncepta individualnog planiranja kao puta osnaživanju korisnika u socijalnom radu čemu se u Hrvatskoj u posljednje vrijeme posvećuje sve veća pažnja (Urbanc, 2015.b; Ajduković, Sladović Franc i Ajduković, 2015.), ali je malo istraživanja o tom području. Ovaj rad također može biti poticaj za istraživanja evaluacije učinaka intervencija namijenjenih različitim skupinama korisnika čemu se također počinje posvećivati veća pažnja (Ajduković i Ajduković, 2015.) u različitim područjima socijalne skrbi.

ZAKLJUČAK

Ovim istraživanjem utvrđena je povezanost korisnosti primljenih psihosocijalnih usluga u sigurnoj kući i kvalitete ciljeva za budući život kao pokazatelja stupnja osnaženosti žena koje su preživjele partnersko nasilje. Sudionice kojima su usluge bile korisnije, postavile su kvalitetnije ciljeve za svoju budućnost, što je u skladu s očekivanjem, jer se radilo na ishodima poput većeg znanja i kompetencija te, osobito, samoefikasnosti. Sudionice i stručnjakinje su u tome bile suglasne. One su se, međutim, razlikovale u gledanju na korisnost primljenih usluga: sudionice su ih procijenile korisnijima nego stručni tim. S druge strane, one se gotovo potpuno slažu u pogledu procjene kvalitete postavljenih ciljeva.

Sudionice su procijenile da im je individualno psihološko savjetovanje bilo najkorisnija usluga za budući život, što je važan praktični nalaz koji upućuje na to da sigurne kuće trebaju imati osposobljeno osoblje koje može pružati ovu vrstu usluga.

Nije bilo moguće utvrditi povezanost kvalitete ciljeva za budućnost i njihovog stvarnog ispunjavanja više mjeseci nakon izlaska iz sigurne kuće, jer je zbog nevoljkosti korisnica da održavaju kontakt nakon izlaska iz sigurne kuće znatno smanjen uzorak. Istraživanje je pokazalo da je teško održati kontakt sa ženama žrtvama na-

silja nakon izlaska iz sigurne kuće, te da je to vjerojatno kritična točka u budućim istraživanjima na koju treba obratiti posebnu pažnju.

Ovo istraživanje potvrdilo je da psihosocijalne usluge koje sigurna kuća može pružiti ženama koje se preživjele partnersko nasilje vodi do njihovog osnaživanja i da takav pristup ima opravdanje. Prikazana operacionalizacija indikatora osnaženosti, preko kvalitete ciljeva za budući život, može se koristiti u budućim istraživanjima i praktičnom radu skloništa za praćenje postizanja ciljeva boravka u sigurnoj kući i učinaka psihosocijalnih usluga. Nadalje, činjenica da postoje razlike u perspektivama korisnica usluga i stručnog tima pokazuje kako je potrebno propitivati izvore tih razlika i nastojati ih smanjiti uzimajući u obzir korisničku perspektivu, jer se time povećava vjerojatnost usklađenosti potreba korisnica i psihosocijalnih usluga koje im sigurna kuća može ponuditi. Osnaživanje je dinamičan proces, pa to treba uzeti u obzir prilikom praćenja korisnosti usluga i kvalitete definiranja ciljeva, tim više što se i ciljevi sami tijekom procesa osnaživanja mogu mijenjati.

LITERATURA

1. Ajduković, M., Sladović-Franz, B. & Ajduković, D. (2015). Smjernice za izradu plana i mjera stručne pomoći roditeljima u zaštiti dobrobiti djeteta. U: Ajduković, M. (ur.), *Pomoć roditelji u zaštiti dobrobiti djeteta*. Zagreb: UNICEF, 74-86.
2. Ajduković, D. & Ajduković M. (2015). Evaluacija učinaka mjere stručne pomoći roditeljima. U: Ajduković, M. (ur.), *Pomoć roditelji u zaštiti dobrobiti djeteta*. Zagreb: UNICEF, 100-106.
3. Ajduković, M. & Pavleković, G. (2000). *Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
4. Arambašić, L. (1996). Savjetovanje. U: Pregrad, J. (ur.), *Stres, trauma, oporavak*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 63-87.
5. Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
6. Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37 (2), 122-147.
7. Cattaneo, L. B. & Chapman, A. R. (2010). The process of empowerment: A model for use in research and practice. *American Psychologist*, 65 (7), 646-659.
8. Constantino, R., Kim, Y. & Crane, P. A. (2005). Effects of a social support intervention on health outcome in residents of a domestic violence shelter: A pilot study. *Issues in Mental Health Nursing*, 26 (6), 575-590.
9. Čaćinović Vogrinčić, G. & Mešl, N. (2007). Uspostavljanje suradnog odnosa u socijalnom radu. U: Čaćinović Vogrinčić, G., Kopal, L., Mešl, N. & Možina, M. (ur.),

- Uspostavljanje suradnog odnosa i osobnog kontakta u socijalnom radu.* Zagreb: Biblioteka socijalnog rada, 3-49.
10. Devries, K. M., Mak, J. Y., Bacchus, L. J., Child, J. C., Falder, G., Petzold, M., Astbury, J. & Watts, C. H. (2013). Intimate partner violence and incident depressive symptoms and suicide attempts: A systematic review of longitudinal studies. *PLoS Medicine*, 10 (5), e1001439.
 11. Freire, P. (2002). *Pedagogija obespravljenih*. Zagreb: ODRAZ – Održivi razvoj zajednice.
 12. Hackney, H. & Cormier, L. S. (2012). *Savjetovatelj – stručnjak: Procesni vodič kroz pomaganje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
 13. Hur, M. H. (2006). Empowerment in terms of theoretical perspectives: Exploring a typology of the process and components across disciplines. *Journal of Community Psychology*, 34 (5), 523-540.
 14. (ICRW) International Center for Research on Women (2009). *Estimating the costs and impacts of intimate partner violence in developing countries: A methodological resource guide*. Washington: International Center for Research on Women. Preuzeto s: <https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2016/10/Estimating-the-Costs-and-Impacts-of-Intimate-Partner-Violence-in-Developing-Countries-A-Methodological-Resource-Guide.pdf> (25.1.2017.).
 15. Johnson, D. M. & Zlotnick, C. (2006). A cognitive-behavioral treatment for battered women with PTSD in shelters: Findings from a pilot study. *Journal of Traumatic Stress*, 19 (4), 559-564.
 16. Kaplan, D. M., Tarvydas, V. M. & Gladding, S. T. (2014). 20/20: A vision for the future of counseling: The new consensus definition of counseling. *Journal of Counseling & Development*, 92 (3), 366-372.
 17. Kletečki Radović, M. (2008). Teorija osnaživanja u socijalnom radu. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (2), 215-242.
 18. Locke, E. A. & Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist*, 57 (9), 705-717.
 19. Lyon, E., Lane, S. & Menard, A. (2008). *Domestic violence shelters: Survivors experiences*. Preuzeto s <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/225025.pdf>. (1.10.2012.).
 20. Mamula, M. (2011). Definicija, oblici i posljedice seksualnog nasilja. U: Mamula, M. (ur.), *Seksualno nasilje u Hrvatskoj*. Zagreb: Ženska soba – Centar za seksualna prava, 6-9.
 21. Ministarstvo unutarnjih poslova (2017). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2016. godini*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova. Preuzeto s: <https://www.mup.hr/public/documents/Statistika/Pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202016.%20godini.pdf> (25.2.2017.).

22. Otročak, D. (2003). *Interpretacija rezultata istraživanja nasilja nad ženama u Republici Hrvatskoj*. Preuzeto s: <http://www.azkz.net/assets/files/INTERPRETACIJA%20-%20NNZ-prosinac%202003.pdf>. (1.10.2012.).
23. Perez, S., Johnson, D. M., Johnson, N. & Walter, K. H. (2012). The role of PTSD and length of shelter stay in battered women's severity of re-abuse after leaving shelter. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 21 (7), 2012.
24. Pico-Alfonso, M. A., Garcia-Linares, M. I., Celda-Navarro, N., Blasco-Ros, C., Echeburúa, E. & Martinez, M. (2006). The impact of physical, psychological, and sexual intimate male partner violence on women's mental health: Depressive symptoms, posttraumatic stress disorder, state anxiety, and suicide. *Journal of Women's Health*, 15 (5), 599-611.
25. Urbanc, K. (2015a). Teorijski i vrijednosni temelji individualnog planiranja. U: Urbanc, K. (ur.), *Individualno planiranje u socijalnom radu*. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada, 23-54.
26. Urbanc, K. (ur.) (2015b). *Individualno planiranje u socijalnom radu*. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada.
27. WHO (World Health Organization) (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Preuzeto s: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf?ua=1 (25.1.2017.).
28. WHO (World Health Organization) (2009). *Reducing violence through victim identification, care and support programmes*. Preuzeto s: http://whqlibdoc.who.int/publications/2009/9789241598477_eng.pdf (1.10.2012.).
29. Wright, C. V. & Johnson, D. M. (2012). Encouraging legal help seeking for victims of intimate partner violence: The therapeutic effects of the civil protection order. *Journal of Traumatic Stress*, 25 (6), 675-681.
30. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (2010). *Narodne novine*, 137/2009, 14/2010, 60/2010.
31. Zimmerman, M. A. (1995). Psychological empowerment: Issues and illustrations. *American Journal of Community Psychology*, 23, 581-599.

Helena Bakić

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences

Psychology Department

Dean Ajduković

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences

Psychology Department

Željka Barić

The home for juvenile and adult victims of domestic violence »Duga Zagreb«

ROLE OF WOMAN'S SHELTER IN EMPOWERING WOMEN SURVIVORS OF PARTNER VIOLENCE

ABSTRACT

Objective of the study were to clarify the role of women's shelters in empowering women survivors of partner violence, and to explore the connection of their empowerment to achieving their personal goals for the future and safety from violence. We tested the assumption that the more empowered women are, the better their goal-setting for the future will be, which in turn would lead to higher achievement of the goals after leaving the shelter. In this longitudinal study ten women, beneficiaries of the shelter participated. Several sources of information were used in order to triangulate the data, which included interviews with women beneficiaries and two female staff psychologists. Also, documentation about achieving individual plans of change were analysed. Interviews with women were conducted during their stay in the shelter and six to ten months after they left. The connection between women's empowerment and the quality of their goal setting for the future was found, but answers about the perceived utility of the received psychosocial services and achieving the personal goals were not clear due to high attrition of participants at second interview. The study highlights difficulties of maintaining contact with women survivors of partner violence after leaving the shelter and ways to decrease attrition in future research. Methodology for defining personal goals based on the »SMART« principles is proposed and key elements are operationalized which can be useful in future research.

Key words: empowerment, partner violence against women, women's shelters, »SMART« definition of objectives, operationalization of psychosocial interventions.

Međunarodna licenca / International License:

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.

